

تاریخ تمدن ایران

بعد از اسلام تا انقراض اسماعیلیه

جلد ۲

حسن پیرنیا - عباس اقبال آشتیانی

انتشارات چلچله

تهران - ۱۳۹۲

تاریخ تمدن ایران بعد از اسلام تا مرگ هولاکو

حسن پیرنیا - عباس اقبال آشتیانی
جلد دوم

ناشر: انتشارات چلچله

ویراستار: دکتر رضا زینیوند-دکتر احمد رستمی

قیمت دوره سه جلدی: ۶۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۲

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک جلد دوم: ۶ - ۴۷ - ۸۳۲۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸

شابک دوره ۳ جلدی: ۰ - ۴۹ - ۸۳۲۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸

سرشناسه	پیرنیا، حسن، ۱۲۵۲ - ۱۳۱۴
عنوان قراردادی	تاریخ تمدن ایران / حسن پیرنیا، عباس اقبال آشتیانی
مشخصات نشر	تهران: چلچله، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	۲ ج ۳۱۱ م ۲۰
شابک	دوره ۰ - ۴۹ - ۸۳۲۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸ جلد اول ۹ - ۴۶ - ۸۳۲۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸ جلد دوم ۰ - ۴۷ - ۸۳۲۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸ جلد سوم ۰ - ۴۹ - ۸۳۲۹ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا
مندرجات	ج ۱. از آغاز تا خلفای عباسی، ج ۲. بعد از اسلام تا مرگ هولاکو، ج ۳. از ایلخانان تا انقراض قاجار.
موضوع	ایران - تمدن
موضوع	ایران - تاریخ
شناسه افزوده	قبال آشتیانی، عباس، ۱۲۷۵ - ۱۳۳۴
رده بندی کنگره	۱۳۹۲ ۲۹ پ/DSR۶۳
رده بندی دیویی	۹۵۵/۰۰۷۲
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۲۵۳۵۸

تلفن مرکزپخش: ۶۶۴۹۱۳۸۲

فهرست

۱۵	تاریخ ایران بعد از اسلام
۱۵	مقدمه
۱۹	طاهریان و علویان طبرستان
۱۹	الف) طاهریان (۲۵۹-۲۰۶)
۱۹	طاهربن سین (۲۰۷-۲۰۶)
۲۰	خوارج
۲۱	طلحه بن طاهر (۲۰۷-۲۰۶)
۲۱	عبدالله بن طاهر (۲۱۳-۲۳۰)
۲۲	طاهر بن عبدالله (۲۳۰-۱۴۸)
۲۲	محمد بن طاهر (۲۴۸-۲۵۹)
۲۳	ب) علویان طبرستان (۲۵۰-۳۱۶)
۲۵	حسن بن زید داعی کبیر (۲۵۰-۲۷۰)
۲۷	محمد بن زید داعی (۲۷۰-۲۸۷)
۲۹	حسن بن علی ناصر کبیر (۳۰۱-۳۰۴)
۳۲	حسن بن قاسم داعی صغیر (۳۰۴-۳۱۶)
۳۷	دیالمه آل زیار (۳۱۶-۴۳۳)
۳۷	سرزمین دیلم
۳۹	مردآویج بن زیار (۳۱۶-۳۲۳)
۳۹	قیام مردآویج در ۳۱۶
۴۲	مردآویج و علی بن بویه
۴۴	قتل مردآویج در ۳۲۳

- ۴۶ وشمگیر بن زیار (۳۵۷-۳۲۳)
- ۴۷ قتل ماکان در ۳۲۹
- ۴۸ وشمگیر و پسران بویه
- ۵۰ مرگ وشمگیر در ۲۵۷
- ۵۱ بهستون بن وشمگیر (۳۶۶-۳۵۷)
- ۵۱ شمس المعالی قابوس بن وشمگیر (۴۰۳-۳۶۶)
- ۵۵ قتل قارس در ۴۰۳
- ۵۶ فاتک المعالی منوچهر (۴۲۳-۴۰۳)
- ۵۸ نوشیروا بن فاتک المعالی (۴۳۵-۴۲۳)
- ۶۰ شاهزادگان یکم آزار
- ۶۱ دیالمه آل بویه (۴۴۷-۴۲۰)
- ۶۱ پسران بویه ماهیگیر
- ۶۲ اوضاع دربار خلافت مقارن ظهور آل بویه
- ۶۸ فتح اهواز به دست آل بویه در ۳۲۴
- ۶۹ اوضاع بغداد مقارن فتح آن به دست احمد بن بویه
- ۷۱ فتح بغداد و عراق به دست احمد بن بویه در ۳۳۷-۳۰۱
- ۷۵ مرگ عمادالدوله و امارت عضدالدوله در ۴۰۸
- ۷۶ تقسیم ممالک آل بویه
- ۷۸ الف - دیالمه فارس (۴۴۷-۳۳۸)
- ۷۹ عضدالدوله بن رکنالدوله (۳۷۲-۳۳۸)
- ۸۱ وفات عضدالدوله در ۳۷۲
- ۸۲ شرفالدوله (۳۷۹-۳۷۲)
- ۸۴ بهاءالدوله (۴۰۳-۳۷۹)
- ۸۶ سلطانالدوله (۴۱۵-۴۰۳)
- ۸۷ ابوکالیجار مرزبان (۴۴۰-۴۱۵)

- ملک رحیم (۴۴۷-۴۴۰) ۸۹
- دیالمه عراق و خوزستان و کرمان ۹۱
- دیالمه ری و همدان و اصفهان ۹۲
- مؤیدالدوله (۳۷۳-۳۶۶) ۹۳
- فخرالدوله (۳۸۷-۳۶۶) ۹۴
- مجدالدوله (۴۲۰-۳۸۷) ۹۵
- شاه الدوله (۳۸۷-حدود ۴۱۲) ۹۸
- سپاه الدوله (حدود ۴۱۲-۴۱۴) ۹۸
- صفاریان (۲۲۰-۱۶۲) ۱۰۳
- سیستان پیش از قیام یعقوب ۱۰۳
- ابتدای امر یعقوب ۱۰۵
- یعقوب بن لیث (۲۴۷-۲۶۰) ۱۰۸
- فتح هرات در ۲۵۳ ۱۰۹
- استیلای یعقوب بر کرمان و فارس در ۲۵۶ ۱۱۰
- فتح کابل در ۲۵۶ ۱۱۱
- فتح نیشابور و انقراض طاهریان در ۲۵۹ ۱۱۲
- جنگ یعقوب با خلیفه در ۲۶۲ ۱۱۴
- مرگ یعقوب در ۲۶۵ ۱۱۷
- عمرو بن لیث (۲۸۷-۲۶۵) ۱۱۹
- نزاع عمرو و علی ۱۱۹
- لشکرکشی عمرو به فارس در ۲۶۸ ۱۲۲
- داستان عمرو با رافع بن هرثمه و عمّال خلیفه ۱۲۳
- جنگ عمرو با اسماعیل ۱۲۸
- قتل عمرو در سال ۲۸۹ ۱۳۰
- ابوالحسن طاهربن محمد بن عمرو بن لیث (۲۸۷-۲۹۶) ۱۳۱

- لیث بن علی بن لیث (۲۹۸-۲۹۶) ۱۳۲
- ابوعلی محمد بن علی بن لیث (محرم ۲۹۸ - ذی الحجه ۲۹۸) ۱۳۳
- امیرزادگان دیگر صفاری ۱۳۴
- سامانیان (۳۹۸-۲۷۹) ۱۳۹
- ابتدای امر سامانیان ۱۳۹
- نزاع نصر و اسماعیل با یکدیگر در ۲۷۵ ۱۴۱
- اسماعیل بن احمد، امیر عادل (۲۷۹-۲۹۵) ۱۴۲
- ابو نصر احمد بن اسماعیل (۲۹۵-۳۰۱) ۱۴۴
- نصر بن حمد (۳۰۱-۳۳۱) ۱۴۵
- کشورگشائی ام نصر و وقایع خارجی دوره امارت او ۱۵۰
- نوح بن نصر (۳۳۱-۳۴۲) ۱۵۲
- ابوالفوارس عبدالملک بن نوح (۳۴۳-۳۵۰) ۱۵۵
- ابوصالح منصور بن نوح (۳۵۰-۳۶۶) ۱۵۷
- ابوالقاسم نوح بن منصور (۳۶۶-۳۷۲) ۱۶۰
- مقدمات انقراض دولت سامانی ۱۶۲
- ابوالحارث منصور بن نوح (۳۸۷-۳۸۹) ۱۶۵
- ابوالفوارس عبدالملک بن نوح (از ۱۲ صفر ۳۸۹ تا ۱۰ ذی القعدة ۳۸۹) ۱۶۶
- انقراض دولت سامانی در ۳۸۹ ۱۶۷
- نظری به وضع اداری و طرز حکومت سامانیان ۱۶۸
- غزنویان (۵۸۲-۳۵۱) ۱۷۳
- ابتدای کار غزنویان ۱۷۳
- ابوالقاسم محمود بن سبکتکین (۴۲۱-۳۸۷) ۱۷۵
- نزاع محمود و اسماعیل ۱۷۶
- قیام امیر منتصر سامانی ۱۷۶
- محاربات محمود با خلف بن احمد سیستانی ۱۷۷

- سلطان محمود و خانیان ترکستان..... ۱۷۸
- فتح خوارزم و جرجانیه در ۴۰۷-۴۰۸..... ۱۸۰
- غزوات محمود در هندوستان از ۳۹۲ تا ۴۱۶..... ۱۸۱
- فتح ری و اصفهان در ۴۲۰..... ۱۸۴
- وفات سلطان محمود در ۴۲۱..... ۱۸۶
- سلطان محمد بن محمود (از ربیع الآخر تا شوال ۴۲۱)..... ۱۹۰
- سلطان مسعود بن محمود (۴۳۲-۴۲۱)..... ۱۹۱
- شکرکشی‌های سلطان مسعود..... ۱۹۲
- سلطان مسعود و کامانان غز و سلجوقی..... ۱۹۵
- مرگ سلطان مسعود در ۴۳۲..... ۲۰۱
- سلطان مودود بن مسعود (۴۳۲-۴۳۱)..... ۲۰۲
- علی بن مسعود و مسعود بن مسعود (دو ماه از رجب تا رمضان ۴۴۱)..... ۲۰۳
- عبدالرشید بن محمود بن بککین (۴۴۴-۴۴۱)..... ۲۰۳
- فرخزاد بن مسعود بن محمود (۴۸۱-۴۷۱)..... ۲۰۴
- ظهیرالدوله ابراهیم برادر فرخزاد (۴۹۲-۴۵۱)..... ۲۰۴
- علاءالدوله مسعود بن ابراهیم (۵۰۹-۴۹۲)..... ۲۰۵
- ارسلانشاه پسر مسعود سوم (۵۱۱-۵۰۹)..... ۲۰۶
- یمین‌الدوله بهرامشاه بن مسعود (۵۴۸-۵۱۱)..... ۲۰۷
- تاج‌الدوله خسروشاه بن بهرامشاه (۵۵۵-۵۴۸)..... ۲۰۹
- سراج‌الدوله خسرو ملک بن خسروشاه (۵۵۵-۵۸۲)..... ۲۰۹
- سلاطین غور (۶۱۲-۵۴۳)..... ۲۱۱
- غور و جبال و فیروزکوه..... ۲۱۱
- اصل و نسب غوریان..... ۲۱۲
- سیف‌الدین سوری (۵۴۴-۵۴۳)..... ۲۱۳
- علاءالدین حسین جهانسوز (۵۵۶-۵۴۴)..... ۲۱۴

- سیف‌الدین محمد بن علاء‌الدین حسین (۵۵۸-۵۵۶) ۲۱۶
- غیاث‌الدین ابوالفتح محمد بن سام (۵۵۸-۵۹۹) ۲۱۷
- غوریان و خوارزمشاهیان ۲۱۸
- معزالدین محمد بن سام (۶۰۲-۵۹۹) ۲۲۱
- فتح هندوستان از ۵۷۱ تا ۶۰۲ ۲۲۱
- قتل سلطان معزالدین ۲۲۴
- غیاث‌الدین محمود بن غیاث‌الدین محمد (۶۰۷-۶۰۲) ۲۲۵
- به‌الدین سام و علاء‌الدین اتسز (۶۱۰-۶۰۷) ۲۲۷
- علاء‌الدین محمد بن شجاع‌الدین علی (۶۱۲-۶۱۰) ۲۲۷
- سلاطین سلجوقی (۵۹۹-۴۲۹) ۲۲۹
- اصل و نسب سلاجقه ۲۲۹
- رکن‌الدین ابوطالب طغرل بن کاتیل بن سلجوق (۴۲۹-۴۵۵) ۲۳۱
- فتح گرگان و طبرستان در ۴۳۳ ۲۳۲
- فتح خوارزم و ری و همدان در ۴۳۳ ۲۳۳
- طغرل و دیالمة کاکویه و آل بویه ۲۳۵
- اوضاع دارالخلافه و آذربایجان و الجزیره و متارن استیلای طغرل ... ۲۳۸
- دفع فتنه بساسیری در ۴۵۱ ۲۴۲
- وفات طغرل اول در ۴۵۵ ۲۴۲
- عضدالدوله محمد البارسلان بن جغری (۴۵۵-۴۶۵) ۲۴۳
- قتل عمیدالملک در ذی‌الحجه ۴۵۶ ۲۴۴
- فتوحات البارسلان ۲۴۵
- فتح ارمنستان و قسمتی از گرجستان و ابخاز در ۴۵۶ ۲۴۶
- فتوحات البارسلان در طرف مشرق ۲۴۷
- فتح ملازگرد در سال ۴۶۲ ۲۴۸
- قتل البارسلان در دهم ربیع‌الاول ۴۶۵ ۲۵۰

۲۵۱	جلال‌الدین ابوالفتح حسن ملک‌شاه (۴۶۵-۴۸۵)
۲۵۲	فتوحات ملک‌شاه
۲۵۳	فتح انطاکیه در سال ۴۷۷
۲۵۴	فتح حلب در ۴۷۹
۲۵۴	فتح ماوراءالنهر در سال ۴۸۲
۲۵۶	اسماعیلیه و ظهور دعوت جدید
۲۵۸	قتل سواجه نظام‌الملک در دهم رمضان ۴۸۵
۲۶۱	مرگ ملک‌شاه در نیمه شوال ۴۸۵
۲۶۳	رکن‌الدین ارالمشیر برکیارق (۴۸۵-۴۹۸)
۲۶۴	محاربات برکیارق با سغیان سلطنت
۲۶۷	قیام محمد بن منکشاہ و برکیارق
۲۷۰	وفات برکیارق
۲۷۰	تجزیه دولت سلجوقی
۲۷۱	غیاث‌الدین ابوشجاع محمد (۴۹۸-۵۰۱)
۲۷۲	سلطان محمد و اسماعیلیه
۲۷۵	وفات سلطان محمد در ۲۴ ذی الحجه ۵۱۱
۲۷۵	سلطان معزالدین ابوالحارث احمد سنجر (۵۱۱-۵۱۲)
۲۷۷	لشکرکشی سنجر به ماوراءالنهر
۲۷۸	فتح غزنین در ۲۰ شوال ۵۱۱
۲۷۹	جنگ ساوه در ۱۲ جمادی الاولی ۵۱۳
۲۸۱	لشکرکشی دوم سنجر به ماوراءالنهر در ۵۲۴
۲۸۲	تأسیس دولت‌های قراختائی و خوارزمشاهی
۲۸۳	جنگ اول بین سنجر و اتسز در ربیع الاول ۵۳۳
۲۸۴	جنگ قطوان در صفر ۵۳۶
۲۸۶	لشکرکشی‌های سنجر به خوارزم ۵۳۸ و ۵۴۲

۲۸۷	فتنه غز در ۵۴۸
۲۸۹	وفات سلطان سنجر در ۱۴ ربیع الاول ۵۵۲
۲۹۱	اوضاع خراسان پس از مرگ سنجر
۲۹۲	مغیث‌الدین ابوالقاسم محمود بن محمد (۵۱۱-۵۲۵)
۲۹۳	جنگ محمود با گرجیان در سال ۵۱۷
۲۹۵	جنگ محمود با مستر شد
۲۹۵	غیاث‌الدین داود بن محمود (شوال ۵۲۵-جمادی‌الآخر ۵۲۶) و
۲۹۵	رکن‌الدین ابوطالب بن محمد (جمادی‌الآخر ۵۲۶-محرم ۵۲۹)
۲۹۶	جنگ بن سنجر و مسعود در ۸ رجب ۵۲۶
۲۹۷	غیاث‌الدین ابوالفتح مسعود بن محمد (۵۲۹-۵۴۷)
۲۹۸	قتل مستر شد در ۱۸ ذی‌القعدة ۵۲۹ و راشد در ۲۵ رمضان ۵۳۲
۲۹۹	مرگ مسعود در اول رجب ۵۳۷
۲۹۹	معزالدین ابوالفتح ملکشاه بن محمود (رجب ۵۴۷-ذی‌القعدة ۵۴۷) و
۲۹۹	غیاث‌الدین ابوشجاع محمود بن محمد (۵۴۷-۵۵۴)
۳۰۱	غیاث‌الدین ابوالفتح سلیمان‌شاه بن سلطان محمد (۵۵۴-۵۵۶) و
۳۰۱	رکن‌الدین ابوالمظفر ارسلان‌شاه بن طغرل (۵۶۱-۵۷۱)
۳۰۳	رکن‌الدین ابوطالب طغرل بن ارسلان‌شاه (۵۷۱-۵۹۰)
۳۰۵	قتل طغرل سوم و انقراض سلجوقیان عراق در ۵۹۰
۳۰۷	اتابکان و خوارزمشاهیان
۳۰۹	شمس‌الدین ابوبکر ایلدگز (۵۶۸-۵۴۱)
۳۰۹	نصرة‌الدین ابوجعفر محمد جهان پهلوان (۵۸۲-۵۶۸) و
۳۰۹	مظفرالدین عثمان قزل ارسلان (۵۸۷-۵۸۲)
۳۱۱	نصرة‌الدین ابوبکر بن محمد جهان پهلوان (۶۰۷-۵۸۷)
۳۱۳	مظفرالدین اوزبک (۶۲۲-۶۰۷)
۳۱۴	اتابک خاموش قزل ارسلان بن اوزبک (۶۲۶-۶۲۲)

- ۳۱۵ قطب‌الدین محمد بن انوشته‌کین (۴۹۰-۵۲۲) و
- ۳۱۵ علاءالدوله ابوالمظفر اتسز بن قطب‌الدین محمد (۵۲۲-۵۵۱)
- ۳۱۷ تاج‌الدین ابوالفتح ایل ارسلان بن اتسز (۵۵۱-۵۶۷)
- ۳۱۸ جلال‌الدین محمود سلطان‌شاه بن ایل ارسلان و
- ۳۱۸ علاء‌الدین تکش بن ایل ارسلان (۵۶۸-۵۹۶)
- ۳۱۸ قتل مؤید آی‌آبه در نهم ذی‌الحجه ۵۶۹
- ۳۱۹ تکش بین سلطان‌شاه و تکش
- ۳۲۱ لشکرکشی‌های تکش خوارزم‌شاه
- ۳۲۳ مرگ تکش در ۹ رمضان ۵۹۶
- ۳۲۴ علاء‌الدین محمد بن علاء‌الدین تکش (۵۹۶-۶۱۸)
- ۳۲۵ فتح مازندران و گرمان در ۶ و ۶۰۷
- ۳۲۷ سلطان محمد خوارزم‌شاه و ناصر خلیفه
- ۳۳۰ انقراض سلسله قراختائیان در ۶۰۷
- ۳۳۲ مجاور شدن مغول با ممالک خوارزم‌شاهی
- ۳۳۳ مرگ خوارزم‌شاه در شوال ۶۱۷
- ۳۳۵ جلال‌الدین منکبرنی (۶۱۷-۶۲۸)
- ۳۳۹ استیلای مغول
- ۳۳۹ اقوام ترک و مغول
- ۳۴۱ چنگیزخان
- ۳۴۱ چنگیزخان و خوارزم‌شاه
- ۳۴۵ انقراض دولت نایمان و حمله به ممالک خوارزم‌شاهی
- ۳۴۷ فتح بخارا در ۶۱۶
- ۳۴۸ فتح سمرقند در ۶۱۷
- ۳۴۹ فتح بقیه بلاد ماوراءالنهر
- ۳۵۰ عبور مغول از جیحون و تعقیب خوارزم‌شاه

۳۵۲	عاقبت سلطان محمد
۳۵۴	واقعۀ خوارزم و فتح آن در ۶۱۸
۳۵۹	عاقبت ترکان خاتون
۳۶۰	فتح خراسان و ظهور سلطان جلال‌الدین منکبرنی
۳۶۲	تسخیر مرو و نیشابور و هرات در ۶۱۸
۳۶۵	سلطان جلال‌الدین منکبرنی
۳۶۶	جنگ پروان و فتح جلال‌الدین
۳۶۸	جنگ سند در هشتم شوال ۶۱۸
۳۷۰	نتایج ظهور سامان جلال‌الدین
۳۷۱	مراجعت جنگ به غولستان در ۶۱۹
۳۷۳	مرگ جوجی و چنگیز در ۶۲۴
۳۷۵	سیاست و آداب مغول
۳۷۵	حکمت تاریخ در باب جنگ
۳۷۹	یاسای چنگیزی
۳۸۰	آداب مغول
۳۸۶	نظام لشکری و کشوری مغول
۳۸۹	تقسیم ممالک چنگیزی
۳۹۱	سلطنت جانشینان چنگیز تا ایام فرماندهی هولاکو
۳۹۱	سلطنت سلطان جلال‌الدین منکبرنی
۳۹۳	فتوحات سلطان جلال‌الدین
۳۹۷	جنگ جلال‌الدین با مغول در نزدیکی اصفهان رمضان ۶۲۵
۴۰۰	پادشاهی اوگتای قاآن (۶۲۶ - ۶۳۹)
۴۰۱	خاتمه کار سلطان جلال‌الدین در ۶۲۸
۴۰۳	هجوم دوم مغول به ممالک اسلامی
۴۰۷	مرگ اوگتای قاآن در ۶۳۹

سلطنت گیوک خان (۶۳۹-۶۴۷).....	۴۰۸
منگوقاآن (۶۴۸-۶۵۷).....	۴۱۰
لشکرکشی هولاکو به ایران و انقراض خلافت عباسی.....	۴۱۷
مأموریت هولاکو و دفع اسماعیلیه (۶۵۱-۶۵۴).....	۴۱۸
تسخیر الموت و انقراض اسماعیلیه در ۶۵۴.....	۴۲۲
فتح بغداد و انقراض خلافت عباسی (۶۵۵-۶۵۶).....	۴۲۳
خلافت المستعصم بالله (۶۴۰-۶۵۶).....	۴۲۳
فتح بغداد.....	۴۲۶
مرگ هولاکو در ۶۵۷.....	۴۲۸

تاریخ ایران بعد از اسلام

مقدمه

بعد از آنکه قسمت کلی ایران را سپاهیان اسلام فتح کردند در تمام دوره خلافت خلفای راشدین و امویان معمول چنین بود که حکامی از جانب والیان سرزمین‌ها مقرر می‌گشتند که به ایران و ماوراءالنهر می‌آمدند و ایشان همه سرداری لشکر را نیز بر عهده داشتند و کارشان علاوه بر اداره امور حوزه فرمانروایی سرکوبی قباایل و جنگ با کفار و جهاد با بلاد کافر نشین مجاور بود و کمتر موقعی اتفاق می‌افتاد که اینان شغل مهمی در عهده مسلمان غیر عربی نهاده شود به همین جهت سواران و والیان خلفای راشدین و اموی که همه عرب بودند و به این قرم تکیه داشتند غالباً از قبایل عربستان جمع کشیری را با خود می‌کوچاندند و در این مناطق می‌کردند که هم در مواقع ضرورت یاور ایشان باشند و هم اسلام را در آنجا به عربی را در مشرق منتشر سازند.

بر خلاف این ترتیب در عهد بنی عباس حکام مسلمانان از دارالخلافه مأمور می‌شدند و عنصر ایرانی در میان ایشان غالب بود چنانکه که ابو مسلم مدت‌ها در عهد سفاح و منصور و فصل برمکی در عهد هارون و طاهر ذوالیمینین و حسن بن سهل سرخسی در دوره مأمون به این عنوان بعضی بر تمام و بعضی دیگر بر قسمت مهمی از ایران فرمانروایی داشتند. این جماعت بر خلاف حکام پیش از بنی عباس چون همه ایرانی بودند ایرانیان را گرد خود جمع می‌آوردند و مشاغل اداری و کشوری و دفتری

را به ایشان می سپردند و به تقلید مرزبانان و اسپهبدان عصر ساسانی هر یک درباری داشتند که در آن بسیاری از آداب ایران قدیم اقامه می شد و طبقه دبیران هم که در عهد ساسانیان زمام کارهای مهم کشوری را در دست داشتند بار دیگر روی کار آمدند و در بغداد نیز خلیفه عباسی به همین سیره می رفت و در حقیقت به غیر از مذهب اسلام و زبان عربی در دستگاه بنی عباس و حکام ایشان همه چیز از آداب و مراسم و تشکیلات شکری و کشوری و امور تمدنی ایرانی بود.

اگرچه زبان عربی پیش حکام و والیان زبان کتابت و لغت رسمی بود و دبیران برای مکاتبه با دارالخلافه و امرای دیگر به آموختن و ورزیدن آن مجبور بودند اگر ساکنین بومی ایران با وجود قبول اسلام هیچ وقت از تکلم به زبان فارسی دست برنداشته و به حفظ آن و عمل به آداب ایرانی و تکرار سرگذشت و شاهنامه سلاطین عجم پیوسته می کوشیدند مخصوصاً در پشت البرز و نقاط دوردست سیستان و خراسان و ماوراءالنهر که یا از دستبرد عربان محفوظ مانده و یا از دارالخلافه دورتر بوده این روح قومیت ایرانی زنده تر و قوی تر مانده بود و از این قوم مردم غیرتمندی که از استیلای عرب و حکام جرّار پیشه ایشان دلی خوش نداشتند هر وقت فرصتی دست می داد برایشان می شوریدند و زنده بودن ایرانی را به همه می نمایانند و کار ایشان پیوسته همین بود تا آنکه در عهد مأمون به تأسیس سلسله و تحصیل استقلال برقی افتند و با تأسیس سلسله طاهری در سال ۲۰۶ مقدمه ای برای تشکیل سلسله های دیگر ایرانی و از میان بردن تدریجی سیادت و سلطه خلفای عباسی بغداد فراهم کردند و این سلسله ها البته غیر از سلسله های ایرانی طبرستان است که به نام اسپهبدان یا نام های دیگر از همان ایام انقراض ساسانیان در پشت البرز بلاانقطاع امارت می کرده و هیچ وقت چنانکه باید فرمان خلفا را گردن نمی نهاده اند.

سلسله‌هایی که از عهد مأمون به بعد در ایران تأسیس یافته دو طبقه‌اند بعضی مثل علویان طبرستان و صفاریان و دیالمه آل بویه و زیاری به علت گرویدن به مذهبی غیر از مذهب رسمی خلفا یعنی تسنن مدعی خلیفه بغداد بوده و سیادت روحانی او را قبول نداشته‌اند طبقه دیگر مثل سامانیان و غزنویان و سلاجقه چون مذهب خلیفه بودند او بر خود امیرالمؤمنین می‌شناختند و به نام او خطبه می‌خواندند و در حقیقت خود را از جانب او مأمور و منصور می‌دانستند.

www.ketab.ir